

Yönetimden Yönetişime: Katılımcı Bütçeleme Modeli

Zuhal ERGEN*

Özet

Son yıllarda kamusal süreçlere aktif katılım anlayışının vatandaşlar tarafından benimsenmesi katılımcı bütçe tekniği uygulamalarının yayılmasına neden olmuştur. Bu bütçeleme tekniği, vatandaşın katılımcı olduğu, sadece danışmanlık yerine tartışmaya imkân veren, yoksullara yönelik yeniden dağıtıcı olan ve kaynakların tahsisine yönelik yönetim sürecinin belirlenmesine katılımcıların da dahil olmasını sağlayan bir yönetim yapısını benimsemiştir. Vatandaşların bütçeleme sürecine katılımı bir anlamda kıt kamusal kaynaklarla ilgili farkındalık düzeylerinin yükseltilmesine, uygulanacak bütçe süreçlerinde toplumun geniş kesimlerinin temsilinin sağlanmasına ve politikaların hem politika yapıcılar hem de politikalara maruz kalan vatandaşlar açısından iki yönlü olarak değerlendirilmesine ve katkı sunulmasına olanak sağlayacaktır.

Çağımızda yerel yönetimlerin etkili ve verimli birer yönetim kurumuna dönüştürülmesi, katılımcı bütçeleme modeli gibi yaklaşımların hayata geçirilmesi ile mümkün olacaktır. Bu açıdan modelin iyi incelenmesi ve uygulamada yaygınlaştırılması teorik ve pratik boyutlarda yarar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yönetişim, Katılımcı Demokrasi, Katılımcı Bütçeleme

From Governing to Governance: Participatory Budgeting Model

Abstract

In recent years, the adoption of the concept of active participation in the public processes by citizens has led to the spread of the participatory budgeting applications. This budgeting technique adopts an administration structure in which the citizen is participatory, redistribution policies to poor, inclusion of the participants in the administration process devoted to the determination of resource allocation and enables not only consultation but also discussion. Incorporating citizens into the budgeting process ensures increasing the degree of awareness on

* Yrd.Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi, Maliye Bölümü, ezuh@cu.edu.tr

the scarce public resources, comprehensive presentation of the society in budgetary process, evaluating and contributing to the policies from the viewpoint of the citizens in two dimensions - as policy makers and the ones who are subject to policies.

In modern times, transforming local governments into efficient and productive administrative units can be possible by powering models like participatory budgeting. From this framework, examining this model and increasing the availability of the efforts devoted will be advantageous in terms of theoretical and empirical dimensions.

Key Words: Governance, Participatory Democracy, Participatory Budgeting

JEL Classification Codes: H72,H79, H83

Giriş

Tarihsel süreç, toplumsallaşmanın çok değişik evrelerine şahitlik etmiştir. Öyle ki günümüzün modern kentlerine gelinceye dek geçen süreçte kentlerin ve kentleşmenin değişik boyutları ve aşamaları hasıl olmuştur. Her farklı dönemde kentler farklı biçim ve içerikte yapılanmıştır. Ancak günümüzde açıkça gözlenen durum, dünyanın bir zamanlar kırların ve kırlıların dünyası olmasına karşın zamanımızda kentlerin ve kentlilerin dünyası biçimine dönüşmesidir (Erten, 1999:33). Çağımızın kentler çağı olduğu tespiti bu anlamda son derece doğrudur. Gerçekten de dünya nüfusunun büyük çoğunluğu kentlerde yaşamakta ve toplumsallaşmanın ve kolektif ihtiyaçların kent boyutunda daha da önem kazandığı bir dönem yaşanmaktadır.

Toplum halinde yaşayan insanların aralarındaki ilişkinin temelinde kolektif tüketim olgusu yatar. Bu olgunun tatmini birçok tarihi aşamadan sonra toplum hayatının en organize şekli olarak kabul edilen devlet kavramını ortaya çıkartmıştır. Esas itibarıyla devlet bir kurumlar bütünüdür ve bu kurumlar aracılığı ile kamunun (halkın) kolektif ihtiyaçlarını tatmin etmek üzere elindeki kıt ekonomik kaynakları en etkin ve verimli şekilde kullanma sorumluluğunu da üstlenir.

Devlet, kurumlarını oluştururken, oluşturduğu kurumlara görevler verirken ve egemenlik hakkını kullanarak hukuki, ekonomik, sosyal ve diğer alanlarda politikalarını tespit ederken kamunun yararına hareket etmesi esas amaçtır (Mutluer vd., 2007:23). Bilindiği üzere kamu hizmetlerinin sunumunda, yapılacak harcamaları finanse etmek amacıyla kaynakların temini ve tahsisi politik süreç içinde şekillendirilir. Oluşturulan politikaların istenilen etkinlikte yaşama geçirilmesi ise sistemli bir planlama ve programlama gerektirmekte, planlanan politikalar ise bütçe ile pratiğe dökülmektedir.

Bütçe, hükümetlerin eğitimden sağlığa birçok konuda öncelik ve hedeflerini somut olarak bir araya getirip uyguladığı en önemli ve temel siyasi dokümandır. Bütçenin devlet ile toplum arasında bir sosyal sözleşme olması gereği devletin milletten vergiler yoluyla aldığı kaynaklarla ne yaptığı hakkındaki tüm bilgi ve belgeleri somut ve anlaşılır bir şekilde vatandaşlarla paylaşması gerekmektedir (IMF, 2007; Çetinkaya, 2010).

Günümüzde birçok ülke mali disiplinlerinin tesisi ve etkin bir kamu mali sisteminin yapılandırılması adına güçlü demokratik süreçlerin bir göstergesi olan

vatandaş odaklı bütçeleme ve iyi yönetim anlayışlarının geliştirilmesi için çaba sarf etmektedir. IMF'nin 1997 deklarasyonunda “iyi yönetim (good governance); açık ve öngörülebilir bir karar alma sürecinin, profesyonel bir bürokratik yönetimin, eylem ve işlemlerinden sorumlu bir hükümetin ve kamusal sürece aktif bir şekilde katılımı bulunan sivil toplumun geçerli olduğu bir düzeni ifade eder” vurgusu yapılmaktadır (IMF, 1997).

Son yıllarda kamusal süreçlere aktif katılım anlayışının vatandaşlar tarafından benimsenmesi ile birlikte, katılımcı bütçe tekniğinin uygulanması konusunda önemli bir itici güç olmuştur. Bu bütçeleme tekniği, vatandaşın katılımcı olduğu, sadece danışmanlık yerine tartışmaya imkân veren, yoksullara yönelik yeniden dağıtıcı olan ve kaynakların tahsisine yönelik yönetim sürecinin belirlenmesine katılımcıların da dahil olmasını sağlayan bir yönetim yapısını benimsemiştir (Çetinkaya, 2010). Vatandaşların bütçeleme sürecine katılımı bir anlamda kıt kamusal kaynaklarla ilgili farkındalık düzeylerinin yükseltilmesi, uygulanacak bütçe süreçlerinde toplumun geniş kesimlerinin temsilinin sağlanması ve politikaların hem politika yapıcılar hem de politikalara maruz kalan vatandaşlar açısından iki yönlü olarak değerlendirilmesine ve katkı sunulmasına olanak sağlayacaktır.

Çalışmamızda öncelikle katılımcı demokrasi kuramı ele alınacak, daha sonra katılımcı bütçeleme sürecini ortaya çıkaran tarihsel süreç ve katılımcı bütçeleme tekniğine değinilecektir. Genel anlamda katılımcı bütçelemenin uygulama alanı bulduğu bazı yerel yönetimler tarafından uygulanan katılımcı bütçeleme örneklerine yer verilecektir.

1. Demokrasi ve Katılımcı Demokrasi Anlayışı

Köken olarak demos (halk) ve kratos (yönetim) sözcüklerinin bileşiminden oluşan demokrasi, tüm üye ve vatandaşların, organizasyon veya devlet politikasını şekillendirmede eşit hakka sahip olduğu bir yönetim biçimidir. Antik Yunan'da çoğunluğun yönetim şekli olarak başlayan demokrasi, yönetim biçimlerine uyarlanabilen bir siyasi sistemdir ancak günümüzde demokrasi için kullanılan “yönetim biçimi” kavramı, demokrasinin sınırlarını çizmeye yetmemektedir. Bu sistemde tüm vatandaşlar kendilerine uygulanan kuralların ve bunlarla ilgili kararların kendileri tarafından alınması ve yaptırma bağlanması için hem haklara hem de ödevlere sahiptir (Yıldırım, 1993:19).

Çoğunluk, azınlık, fakir veya zengin olsun demokrasilerin ortak yönü halka dayanmasıdır. Ancak demokrasiyi doğru anlamak için halk kelimesi ile kast edilenin ne olduğunun da tam olarak açıklığa kavuşması gerekmektedir. Çünkü tarih boyunca karşımıza çıkan demokrasi pratiği bize, bir ülkede yaşayan tüm insanları kapsayan topluluğa halk denemeyeceğini göstermiştir. Öyle ki Fransız Devrimi'nden sonra yapılan seçimlerde oy verme hakkı sadece belli miktarda vergi verebilen vatandaşlara tanınmaktayken A.B.D.'de çok uzun yıllar siyahilerin oy kullanmasına izin verilmemiştir (Heywood'dan (2002) aktaran Demirkaya, 2010:4).

Demokrasi kelimesinin anlamındaki belirsizlik, demokrasi teorilerinin çokluğunu ve karmaşıklığını da açıklamaktadır. Bu konuda farklı sınıflandırmalar, farklı bakış açıları mevcut olmakla birlikte literatürde birbirine tezat teşkil eden dört tip demokrasi modeli mevcuttur. Bunlar; klasik demokrasi, koruyucu demokrasi, kalkınmacı demokrasi ve halk demokrasisidir. Katılımcı demokrasi, temellerini

klasik demokrasinin “katılımcılık” unsurundan almaktadır ve bu açıdan klasik demokrasinin gelişimi, katılımcı demokrasi üzerinde etkilidir (Demirkaya, 2010:6).

Temsili demokrasilerden farklı olarak “halkın karar verme sürecinde aktif rol oynamasını” ifade eden katılımcı demokrasi anlayışı bu durumu, vatandaşların karar verme sürecine gözlemci olması, katkıda bulunması bazen de müdahil olması durumu olarak izah eder. Vatandaşların aktif katılımları sayesinde politikalar oluşturulurken farklı çıkarlar arasında uzlaşma sağlanır. Böylelikle vatandaşlar kendi bireysel çıkarlarının ötesinde ortak çıkar için hareket edebilmektedir. Temsili demokrasiden farklı olarak katılımcı demokrasi, halka seçim günü dışında da söz hakkı vermektedir. Bu durumda vatandaşlar sadece seçim aşamasında değil, her aşamada yönetime dahil edilerek sivil toplumun aktif hale getirilmesi gerekmektedir (Kösekahya, 2003:34).

Günümüzde demokrasinin demokratikleştirilmesi olarak ifade edilen ve klasik demokrasi anlayışının, temsile dayalı siyaset yapma tarzının yeni toplumun ihtiyaçlarına ve karmaşık siyasal yapısına yanıt verememesi katılımcı demokrasi yoluyla etkileşime açık katılımcı devlet modeline geçişin yolunu açmıştır. Artık sadece siyasal seçimlerde oy kullanan yarı-zamanlı vatandaş kavramından, kendi ile ilgili kararların alınmasında ve tercihlerin ortaya konmasında aktif rol oynayan tam-zamanlı vatandaş anlayışı yerleşmeye başlamıştır (Tekeli, 2004:2).

Katılımcı demokrasi anlayışının, tanımsal bazda çok ideal bir durumu ifade etmekle birlikte pratikte özellikle ülkelerin nüfusları ve karşılaşılan sorunların karmaşıklığı göz önüne alındığında, çok da kolay uygulanmayacağı açıktır. Çoğu zaman farklı görüşler arasında üzerinde en fazla uzlaşılanın karar süreçlerine yansıtılması en esnek demokrasi modelinde bile temsil olgusunun varlığını gözler önüne sermektedir. Bunun yanında katılımcıların eğitim ve refah düzeyleri, katılımın niteliğini belirleyen en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkar. Katılımcıların eğitim düzeyinin düşük olması, kısa dönemde alınacak kararların çok da sağlıklı olmamasına neden olabilecektir.

Yukarıda saydığımız olumsuzluklar mevcut olmakla birlikte katılımcı demokrasi ve katılımcılık anlayışının yerleşmesi, vatandaşların kendi kentleri, ikamet ettikleri mahalleleri ile ilgili kararların alınmasında ve ödedikleri vergilerin nereye harcanacağı konusunda karar verme inisiyatifine sahip olmaları dolayısıyla genel anlamda toplumların refahını arttıracaktır. Dünyanın birçok ülkesinde kamu sektörünün etkin işlemesi için devletin düzenleme ve denetleme faaliyetlerinde katılımcı bir anlayışı benimsemesi, hizmet sunduğu alanlarda rekabetçi piyasa yapısından faydalanması ve önceliklerin belirlenmesinde toplumun sesine kulak veren katılımcı mekanizmalar oluşturması gerekmektedir.

Katılımcılık, kamu gücünün kötüye kullanılmasının önlenmesi, vatandaşların söz sahibi oldukları düzenlemeleri daha olumlu karşılamaları, böylece düzenlemelere uyumun artması, ilginç ve orijinal fikirlerin ve gerçek verilerin edinilmesi, vatandaşların devlete olan güvenlerinin artması, saydamlığın güçlenmesi, tüm taraflar arasında ortak bir dil oluşturulması gibi nedenlerle büyük önem taşımaktadır (DPT, 2007:15).

2. Katılımcılık ve İyi Yönetişim

Kamu yönetimi alanında son yıllarda ortaya çıkan değişim aslında çağımızın hızlı bir dönüşüm ve reform çağı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum hem

ülkemizde hem de diğer ülkelerde toplumsal ve ekonomik yapıların bu dinamik sürece adapte olmasını gerektirmektedir. Özellikle kamu maliyesi alanında yaşanan gelişmelerin bir yönü de kamu mali yönetimi alanıyla ilgilidir. Çünkü günümüzde, vatandaşlar kamu yönetimi ve kamusal politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında daha saydam bir süreç ve daha etkin bir hizmet beklentisi içine girmişlerdir.

Küreselleşen dünyada değişen yönetim anlayışının bir uzantısı olarak katılımcılık olgusunun gelişmesi hiç kuşkusuz vatandaş-devlet ilişkisinin güçlenmesi anlamına gelir ki bu durum, iyi yönetim kavramının temel unsurlarından biridir. Bu yolla devlet, politikalarını belirlerken ve uygularken vatandaşların istek ve beklentilerini göz ardı etmemiş olur. Bu veriden hareketle hem katılımcılık hem de yönetim kavramlarının iyi irdelenmesi gerekir.

Katılımcılık, devletin politika oluşturma, uygulama ve denetleme sürecine vatandaşların ve sivil toplum örgütlerinin dahil olmasını anlatan bir kavramdır. İnsanların çok uzun yıllardan beri seslerini duyurmak için yollar aradığı düşünüldüğünde katılımcılığın köklerini eski tarihlere kadar götürmek mümkündür. Ancak katılımcılığın bir yasal hak haline gelmesi 18'inci yüzyılda İsveç'te gerçekleşmiştir. 1992'de yapılan Rio Konferansında düzenlenen Bildirinin 10'uncu ilkesi de katılımcılığı içermektedir. 1998'de Danimarka'da toplanan 4'üncü Bakanlar Konferansında 30/10/2001'de yürürlüğe giren "Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Almaya Katılım ve Yargıya Ulaşım Konvansiyonu" kabul edilmiştir. Bu Belge sadece bir çevre anlaşması olmaktan öte hesap verebilirlik, saydamlık, katılımcılık ve cevap verebilirlik gibi yönetim ilkelerine vurgu yapmaktadır (DPT, 2007:14).

Katılımcılık, vatandaşların siyasi karar mekanizmasına ve yönetim sürecine temsil yolu ile ya da doğrudan dahil olmaları anlamına gelmektedir. Katılımcılık kavramı günümüzde vatandaş hakları, demokratik yönetim, yolsuzlukla mücadele ve yoksulluğun azaltılması ile birlikte kullanılmaktadır (Kösekahya, 2003:35).

Genel olarak katılımcılığın üç aşamasından söz edilmektedir: Bilgilendirme, danışma ve aktif katılım. Bilgilendirme, insanlara neyin yapılmasının planlandığının anlatılmasıdır, bir geri besleme (feedback) içermemektedir. Tek taraflı bir ilişkidir ve devlet ürettiği bilgiyi vatandaşın kullanımına sunmaktadır. Tam olarak katılımcılık sayılmamakla birlikte bilgilendirme, katılımcılık için bir ön şarttır. Danışma, halka toplantılar, açık oturumlar, anketler vs. yoluyla bir konu hakkındaki görüşlerinin sorulmasıdır ve geri besleme yoluyla halkın görüş ve önerileri dinlenmektedir. Devlet ve vatandaş arasında iki taraflı bir ilişkiyi ifade eder ve bu süreçte devlet, müzakere konularını belirleyerek vatandaşın bilgisine başvurur. Aktif katılım ise halkın politika oluşturma sürecine bizzat katılmasını ifade etmektedir, bu süreç bir ortaklık ilişkisidir ve nihai karar aşamasında sorumluluk devlete ait olmasına rağmen vatandaşların daha aktif olarak politik süreçlerde var olması söz konusudur (OECD, 2001:2, DPT, 2007:15-16).

Geleneksel kamu yönetiminin maruz kaldığı sıkıntıları aşmak için kamu hizmetlerinin rekabet ortamında piyasa benzeri mekanizmalarla yürütülmesi, merkeziyetçi ve hiyerarşik yönetim yapısının desantralize edilmesi, yönetime yeni aktörlerin katılması ve etkinlik ve verimlilik temelinde sonuçlara dayalı hesap verme sorumluluğu gibi temel özellikleri benimseyen yeni kamu yönetimi yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımların en önemlilerinden birisi kuşkusuz "yönetişim" yaklaşımıdır (Karakuş, 2010:1). Yönetişim yaklaşımı bir anlamda devleti daha

minimal, daha az merkezîyetçi bir yapıya kavuşturmayı hedeflerken yerel yönetimleri de daha aktif bir pozisyon almaya sevk etmektedir. Bu yaklaşımda yerel yönetimler diğer paydaşları olan vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte hareket etme ve paydaşların yönetim ve karar alma süreçlerinde aktif rol üstlenmesini destekleme sorumluluklarını bizzat üstlenmektedir.

Birlikte yönetmek anlamına gelen yönetim kavramı ilk kez 1989 yılında Dünya Bankası'na yayımlanan bir raporda kullanılmıştır. Bu raporda özellikle yönetişimin; devletin politikalarını belirlerken ve uygularken vatandaşların da bu sürece dahil olmasını sağlayacak bir kurumsal düzenleme olduğu vurgusu yapılmaktadır (Woods, 2000:823). Bu anlamıyla yönetim kavramı; vatandaşların pasif bir algıyla devlet tarafından yönetildiği bir ilişkiden, karşılıklı etkileşimlerin öne çıktığı bir ilişkiler bütününe doğru dönüşümü ifade etmektedir. Bu dönüşüm içinde vatandaşlar daha aktif bir tutum izleyerek kendileri ile ilgili kararların alınmasında ve uygulanmasında devletle karşılıklı bir etkileşim içinde olmaktadır. Bir anlamda devlet ile vatandaş arasındaki ilişkiyi daha çok hiyerarşik bir ilişki içinde gören kamu yönetimi anlayışı yerine kamunun paydaşlar ile birlikte karar verdiği ve kamunun devlet yanında bireye de hesap verdiği bir yönetim anlayışını ifade eden “yönetişim” kavramı ortaya çıkmıştır (TESEV, 2008).

Günümüzde pek çok ülkede genel kabul gören yönetim kavramı merkezi otoritenin yukarıdan aşağıya doğru hakimiyetini esas alan klasik hiyerarşik yönetim anlayışı yerine tüm toplumsal aktörlerin karşılıklı işbirliği ve uzlaşmasına dayanan, katılımcılığı ve sivil toplum kuruluşlarını ön plana çıkaran bir anlayışı anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) tarafından hazırlanan Kamu Yönetimi Sözlüğünde yönetim “bir toplumsal-politik sistemdeki ilgili tüm aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen” olarak tanımlanmakta ve kavramın yönetime katılma kavramına bir seçenek olarak ortaya konduğu ifade edilmektedir (DPT, 2007:4-5).

İyi yönetim, demokratik bir yönetimin kurulması için gerekli tüm ilkeleri içeren yeni bir anlayıştır. Bu ilkeler; tutarlılık (öngörülebilirlik), sorumluluk, hesap verebilirlik, adillik, saydamlık, katılımcılık (yerindelik), etkinlik ve hukuka bağlılıktır (Schugurensky, 2010:9). İyi yönetim toplumsal yaşamda dört düzeyde gerçekleşebilir:

- 1) Kamu düzeyinde,
- 2) Özel sektör düzeyinde,
- 3) STK'lar düzeyinde,
- 4) Bireysel düzeyde.

Kamu yönetimi düzeyinde iyi yönetim, devlet organlarının ve kamu hizmeti veren kuruluşların katılımcılığı özendirmesi ile başlar, yaklaşımlarının tutarlılık, şeffaflık ve hesap verebilirliğinden geçer ve kararlarla uygulamaların adil ve etkin olmasıyla sonuçlanır. İyi yönetim ilkelerinin yaşama geçmesinde bireyler de önemli bir sorumluluk taşımaktadırlar. Kişisel düzeyde her insan bir yandan tüketici, bir yandan vatandaş, bir yandan da bir bireydir. Bu sorumlulukları yerine getirirken tutarlılık, adillik, saydamlık, hesap verebilirlik, katılımcılık ve etkinlik gibi iyi yönetim ilkelerine sahip çıkarak STK'lar da dahil olmak üzere her kurumun gelişmesine ve toplumsal refahımızın artmasına katkıda bulunacaktır. Çünkü bu şekilde kısıtlı kaynakların çok daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır (TEPAV, 2007).

İyi yönetişimin temeli olan katılımcılığın arttırılabilmesi için katılıma açık süreçlerin oluşturulması, etkin katılımı sağlayacak STK'ların örgütlenmesinin sağlanması, katılımcıların bilgiye erişiminin ve anlamlı bir katılım için gerekli eğitimin sağlanması gerekmektedir.

Yönetişim kavramı, kamu sektöründe etkinliğin sağlanması, rekabetin ve piyasaların desteklenmesi ve özel teşebbüs için uygun ortamın yaratılması amacıyla devlet içinde girişimciliğin geliştirilmesi, kamu personel sayısının azaltılarak kamu hizmetlerinde reforma gidilmesi, bütçenin kontrol edilmesi ve devlet dışındaki aktörlerin daha fazla kullanılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunların gerçekleşebilmesi için ise sivil toplumun geliştirilmesi ve devletin rolünün kamu, özel, gönüllü kuruluşlar adı da verilen hükümet dışı örgütlenmeler ile paylaşımı sağlanmalıdır (Karakuş, 2010:17).

Yönetişim yaklaşımı esas olarak kamu kaynaklarının amacına uygun olarak etkin, etkili ve ekonomik kullanılmasını, kamu hizmetlerinin sunumunun iyileştirilmesini ve yolsuzluğun önlenmesi suretiyle ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda “Geleneksel kamu yönetimi anlayışında vatandaşlık, vatandaşlara kamu hizmetlerinin eşit bir şekilde sunulması gibi değerlere öncelik verilirken yönetişimde vatandaşların kamu hizmetlerinden memnuniyeti üzerine odaklanılmakta, özellikle hizmet sunumunda kalitenin arttırılmasına ve yeterli tercih alternatiflerinin sunulmasına büyük önem verilmektedir” (Karakuş, 2010:47-48).

Günümüzde kamu kurumlarının etkinliği ve başarısı, iyi yönetişimin ve katılımcılık anlayışının gerektirdiği vatandaş odaklı yönetim anlayışına sahip olmaları ve bu anlayışın hayata geçirilmesi ile mümkündür. Kamu hizmetlerinde kalitenin arttırılması ancak ülkemizde de yaşadığımız birtakım mali reformların bu anlayışların bir uzantısı olarak devam ettirilmesi ile olanaklı olacaktır. Hem ülkemizde hem de birçok gelişmiş ülkede performans odaklı bütçeleme yaklaşımına geçiş bir anlamda iyi yönetişim yaklaşımının yerleştirilmesinin hem ön şartı hem de sonucu olarak algılanabilir.

Performans esaslı bütçeleme sistemi, vatandaş memnuniyetini esas alan ama bunun yanında kamusal kaynakların etkin kullanımının ve kamu hizmetlerini kullananlar açısından tatmin düzeyinin yükseltildiği bir sistemdir. Ülkemizde 24/12/2006 tarihinde yayımlanan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile uygulanmaya başlanan stratejik plana dayalı performans bütçe sistemi iyi yönetişimin işlerliğini sürdürebilmesi için çok büyük önem taşımaktadır. Çünkü iyi yönetişim katılımcı, saydam, vatandaş hak ve özgürlüklerine saygılı ve etkin bir kamu mali yönetimi yaratmak amaçlarıyla donanmıştır.

3. Katılımcı Bütçeleme Yaklaşımı

Bilindiği üzere bütçenin en temel işlevi, belirli bir dönem için kıt kamusal kaynakların hangi hizmet ve harcamalara tahsis edileceği, bu hizmet ve harcama kalemlerinin neye göre önceliklendirileceği ve bu bütçelemenin kümülatif toplumsal refah açısından nasıl sonuç doğuracağının tespit edilmesidir. Bu basit tanımla ilintili olarak da katılımcı bütçe, bu kararların alınmasında kent halkının söz sahibi olması anlamına gelir.

Bütçeleme sürecine katılım, bireylerin direkt olarak kendilerini etkileyen bütçe yapılarına dahil olmaları ve bu bütçeler üzerinde etki sahibi olmaları sürecidir.

Katılımcı bütçe, yöneticilerin, bütçesel planlama, koordinasyon ve denetimi daha etkili şekilde yapabilmeleri için halkla yönetim arasında bilginin ve fikirlerin alış-verişini sağlamaktadır.

Katılımcı bütçe yaklaşımı bir anlamda kıt kamusal kaynakların kullanımında genellikle gelir düzeyi düşük olduğu için veya bir baskı grubuna dahil olamadığı için söz sahibi olamayan vatandaşlarında sürece dahil edilmesi gibi bir avantaj taşır. Öyle ki arzu eden tüm vatandaşlar kamusal kaynakların ne şekilde kullanıldığından haberdar olma, kendisini ilgilendiren politika alternatifleri arasında karar verme ve politika yapma sürecine bizzat dahil olma hakkını elde ederler. Böylelikle gelir düzeyi düşük ve politik açıdan dışlanmış kesimlerin de karar alma sürecinde söz sahibi olmaları sağlanabilir (Wampler, 2007:24).

3.1. Bütçe ve Bütçe Hakkı Kavramı

Bütçe, devletin belirli bir süredeki gelir ve giderlerini tahmini olarak belirleyen, gelirlerin toplanmasına ve harcamaların gerçekleşmesine izin veren, yasa hükmünde bir mali plan belgesi olarak tanımlanabilir. Bu belge, demokratik parlamenter sistemlerde iktidar olan siyasi parti veya partiler için hükümet etme sanatının en önemli icra aygıtı olarak kabul edilir. Bütçe yasa tasarısının, parlamentoda çoğunluk oyunu sağlayamadığı için yasalaşmadığı durumlarda, hükümetler için bu bir güvenoyu zafiyeti anlamına gelir ki, bu durum hükümetleri istifaya kadar götürecek bir sürecin başlangıcı olarak kabul edilebilir. İşte bu denli önemli bir mali dokümanın, devletin vatandaşlarıyla doğal olarak yaptığı varsayılan sosyal sözleşmenin bir tarafı olarak vatandaşlarından belirli birtakım kamusal hizmetlerin karşılığı olarak topladığı vergileri nereye, nasıl ve ne zaman harcayacağı ile ilgili birtakım bilgileri topluma deklare etme niteliği söz konusudur.

Kamu kesiminde birer mal-hizmet üretici birimi olarak devlet ve diğer kamu kuruluşları toplumun ortak kamusal ihtiyaçları ile kaynaklarını kamu bütçeleri aracılığıyla denkleştirmeye çalışır. Devletin kamu kesiminde faaliyet gösterirken belirli bir dönem boyunca kendilerine tahsis edilen gelirleri ile üstlendikleri kamu mal ve hizmetlerini üretmek için gerçekleştirecekleri harcamaların tutarları bütçelerinde belirtilir (Altuğ, 1999:3). Bu durum diğer bir şekilde devletin vatandaşlardan aldığı vergiler karşılığında nasıl bir performans gösterdiğinin tespiti açısından da büyük önem taşır.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda ise bütçe "Belirli bir dönemdeki gelir ve gider tahminleri, bunların uygulanmasına ilişkin hususları gösteren ve usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan belgedir" şeklinde tanımlanmaktadır. Bütçelerin hazırlanma süreçleri esas itibarıyla ne kadar teknik bir konu olursa olsun, devletin temel amacının toplumun ve toplum üyelerinin refahını arttırmak olduğu kabul edilirse kamu harcamalarının planlama ve bütçeleme süreçlerine ilişkin tercihlerin de refah artışını belirleyen en önemli unsurlardan olduğu aşikârdır. Bütçeleme sürecine toplum üyelerinin katılım derecesinin artırılması bu bağlamda hem daha demokratik bütçelerin hazırlanması hem de kamu kaynaklarının kullanımında etkinlik ve verimliliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bütçenin içinde yer alacak gelir ve giderlerin belirlenmesi, bu gelir ve giderlerin yöneldiği temel kaynak olan vatandaşlardan kopuk olamaz ve bu durum teoride bütçe hakkı olarak tanımlanır. Bütçe ile ilgili ilk temel belge İngiltere'de 1215 yılında Kral'ın vergilendirme yetkisinin sınırlandırılarak halkı temsil edenlere

verilmesini sağlayan Magna Carta Libertium Antlaşmasıdır. Magna Carta Libertium bütçe hakkı ve parlamenter demokratik sistemlerin gelişimi için önemli bir adım olarak kabul edilir.

Bütçe hakkı, ülkelerin demokratik sistemlerinde kaydettikleri gelişme ile uyumlu ve ona paralel olarak doğmuş ve gelişmiştir. Bu haliyle devletin giderleri yönüyle onu bütünleyen ve kucaklayan bir ilke olarak hem bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasında hem de devletin yasalara uygun olarak gelirlerini toplamasında ona yetki ve kuvvet veren önemli bir araç olmuştur (Güneş, 1997:173).

Bütçe hakkı, kamu hizmetlerinin cinsi ve tutarı ile bu hizmetleri karşılayacak kamu gelirlerinin toplanması hakkında karar verme yetkisidir. Tanımdan da görüleceği gibi bütçe hakkının başlıca üç unsurdan oluştuğu görülür. Bunlar:

1. Toplumun içinde toplumsal ihtiyaç sayılan ihtiyaçlar ve bunların kamu hizmetine konu yapılma sorunu,
2. Toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında kullanılacak kamu gelirlerinin çeşidi ve bunların toplanma sorunu,
3. Karar yetkisinin kimin, nasıl ve ne zaman kullanılacağı sorunudur (Bozgeyik, 2004:5).

Temel olarak merkezi yönetimin bütçeleme sürecinde bütçe hakkı, temsili demokrasi anlayışına uygun olarak parlamentolar tarafından kullanılmaktadır. Günümüzde yerel yönetimlerde tamamen temsili demokrasi anlayışının yerine, yaşadığı bölgede halkın katılımını teşvik eden ve kendisini ilgilendiren kararlarda doğrudan söz hakkının olmasını sağlayan katılımcı bütçeleme anlayışı uygulanmaya başlamıştır (Özen ve Yontar, 2009:281).

3.2. Katılımcı Bütçeleme Yaklaşımının Tanımı ve Tarihsel Arka Planı

Bütçe esas itibarıyla bir kaynak kullanma mekanizmasıdır. Bütçe hazırlama ve uygulama süreci de bir yetki alma (vatandaşın veya onun seçtiklerinden) ve bu yetkiyi kullanma (verilen yetkinin öncelikleri ve sınırları çerçevesinde) işlevi olarak değerlendirilebilir (Emil, 2007:3). Yukarıda da değindiğimiz üzere bu durum, bütçe hakkı kavramı olarak tanımlanır ve bütçenin katılımcı boyutunu gösterir. Bütçedeki bu katılım boyutu daraldıkça uygulamaya dönük olarak daha işler bir hal alır. Bu durum, katılımcı bütçe uygulamasının yerel yönetimlerde daha etkin bir kullanım alanı bulmasına neden olarak gösterilebilir. Çünkü yerel yönetim bütçesi hizmete yönelik bir bütçedir ve katılım koşulları daha kolay gerçekleşebilir.

Katılımcı bütçeleme; katılımı, hesap verebilirliği, yerelleştirilmiş yönetim ve idarede mali saydamlığı sağlamak için uygulamaya konulmuş yeni bir yönetim anlayışdır. Bu anlayış, toplumların bütçelerin hazırlanmasına doğrudan katılmalarını ve kamu harcamalarını izlemelerini sağlayan bir mekanizmadır (Özen ve Yontar, 2009:283). Katılımcı bütçeleme yaklaşımı aynı mahalli bölgede ikamet eden vatandaşların oluşturduğu mahalle uyum komiteleri ve sivil toplum kuruluşları tarafından gönüllü ya da düzenli olarak belirlenmiş bir takvim ile belediye bütçesinin en azından bir kısmı için karar verme sürecine katılmayı öngörür (Goldfrank, 2006; Wampler, 2007; Cabannes, 2012).

Pratik uygulamada katılımcı bütçeleme vatandaşlara “kendi çevrelerindeki ihtiyaçları önceliklendirme”, “dialog kurma”, “yeni hizmetleri uygulamaya koyma”, “kente sahip çıkma”, “yönetime hesap sorma”, “kaynakları etkin şekilde kullanma”, “sorumluluk alma” bilinci vermektedir. Vatandaşların katılımcı bütçelemede yer almalarını gerektiren süreçler; “fizibilite raporlarının hazırlanması”,

“yerel konseye bütçe teklifi verilmesi”, “bütçe onaylanma sürecinin denetimi”, “üretim sürecinin takibi”, “hizmet dönüşümünün değerlendirilmesi” süreçleridir (Demirkaya, 2010:14).

Ayrıca, katılımcı bütçeleme yerelleşme sürecinin daha ileri bir aşamasıdır. Nitekim yerelleşme ile merkezi yönetimin çeşitli yetkileri ve kaynakları yerel yönetimlere geçerken katılımcı bütçeleme ile kamu idarecilerinin karar verebilme yetkileri de topluma geçmektedir. Katılımcı bütçelemeye yönelik çeşitli yerlerde farklı uygulamalar bulunabilmektedir. Ancak genel olarak belediye bütçesinin belirli bir oranı bir yatırım fonu olarak ayrılmakta ve buna yaygın olarak katılımcı bütçe denilmektedir. Katılımcı bütçede, yerel hükümetten yerel topluluklara para aktarımı yapılmaz, topluluklar yerel yönetim ile birlikte sınırlı yerel kaynakların “nasıl daha etkili” kullanılacağı konusunda yardımlaşmaktadır (CPI, 2005:6; Özen ve Yontar, 2009:286).

Katılımcı bütçe yaklaşımının yaygınlaşması ile demokratik süreçlerin uygulamaya dönük olarak yaygınlaşması arasında büyük bir paralellik mevcuttur. Çünkü bu bütçe anlayışının ilk kez uygulandığı Brezilya’nın siyasi tarihine bakıldığında askeri diktatörlüğün baskılarını azaltmak amacıyla 1970’lerden itibaren önemli bir katılımcılık mekanizmasının işletilmeye başlandığı görülür. Ancak bugünkü şekliyle katılımcı bütçe yaklaşımının 1990’lardan itibaren etkin bir şekilde uygulanmaya başlandığı söylenebilir. Brezilya’nın katılımcılık ve katılımcı bütçeleme konusundaki bu önemli öncülüğü demokrasinin yerleşmesi için çaba gösteren sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimlerde etkin bir şekilde yer almaya başlamasıyla daha da gelişmiştir.

Portekizcede söylendiği şekilde “Orçamento Participativo” olarak literatüre giren bu bütçeleme yaklaşımının ilk uygulama alanı 1980’lerin sonunda Brezilya’nın 26 eyaletinden biri olan Rio Grande do Sul’un başkenti ve 1 milyonun üstünde nüfusu olan Porto Alegre yerleşim birimi, daha sonra da 1990’ların başından itibaren Uruguay’ın Montevideo kenti olmuştur. Montevideo kent halkının belediye kaynaklarının halkın tercihleri ve katılımı ile yönetilmesi amacıyla yapılacak 5 yıllık uygulama planına dahil edilmesi bu yaklaşımın başlangıç noktalarından biri olarak kabul edilir (UN-HABITAT, 2004:20).

Katılımcı bütçelemenin ilk uygulandığı Brezilya’da 1985 yılında katılımcı bütçelemeye yönelik ilk çalışmalar başlatılmıştır. 1988 yılında İşçi Partisinin iktidara gelmesi ve demokratik katılımı benimsemesi kamu yönetiminde yaşanan adam kayırmacılığının ve yolsuzluğun önlenmesi amacıyla bu yöndeki çalışmalara büyük bir hız kazandırmıştır. Brezilya İşçi Partisinin bu anlayışı benimsemesi, aslında katılımcı bütçe anlayışının, ideolojik açıdan sosyalizmin değerleri ile bağdaşmasına bağlanabilirse de uluslararası kalkınma kuruluşları bu görüşü reddederek katılımcı bütçelemeyi kalkınmanın bir aracı olarak görme ve gösterme eğilimine girmişlerdir. Abers, Baiocchi ve Avritzer gibi yazarlar Brezilya’nın katılımcı demokrasi ve katılımcı bütçeleme anlayışına adaptasyonundaki bu istekliliği başta sivil toplum kuruluşlarındaki aktivistlerin çabalarına daha sonra da açık ve şeffaf bir bütçeleme sürecine istek duyan Brezilya halkının politika yapma sürecine katılım konusundaki kararlılığına bağlamaktadır (Wampler, 2006:3-4).

Katılımcı bütçe anlayışının Porto Alegre’de ilk kez uygulandığı 1989 yılından bu yana birçok yerel yönetim bu sürece dahil olmuştur. Günümüzde Amerika kıtasında

yer alan birçok ülke ile birlikte Asya, Avrupa ve Afrika'da bulunan 1200'den fazla kentte katılımcı bütçe anlayışı kabul edilmektedir (Lerner, 2012).

Katılımcı bütçeleme modeli tarihsel süreç içerisinde analiz edildiğinde Cabannes'a göre 3 temel aşama göze çarpar:

1. Aşama: 1989 ile 1997 arasında geçen süreçtir ve bu süreçte özellikle Brezilya'dan Porto Alegre, Santo Andre ve Uruguay'dan Montevideo kent belediyelerinin uygulamaları ve tecrübeleri ön plana çıkar.

2. Aşama: Brezilya yayılması olarak da adlandırılan ve 1997 ile 2000 yılları arasını kapsayan süreçtir. Bu süreçte 130'dan fazla Brezilya kent belediyesi modele dahil olmuştur.

3. Aşama: 2000'den günümüze dek uzanan süreci içine almaktadır. Bu aşama genel anlamda Brezilya dışında özellikle Latin Amerika ülkelerinde ve son dönemlerde birçok Avrupa kentinde modele adapte olma şeklinde kendini göstermektedir (Cabannes, 2004; Cabannes, 2012).

3.3. Katılımcı Bütçeleme Süreci ve Sürecin Genel Aşamaları

Katılımcı bütçeleme sürecinde vatandaşlar gelecek yılın belediye bütçesini oluşturmaya ve bir önceki yılın gerçekleşmiş sonuçlarını tartışmaya karar verici düzeyde katılmaktadırlar. Bu süreçte uygulanacak proje ve hizmetler belirlenerek bu projelerin gerçekleşmesi için gerekli finansal çerçeve çizilmekte ve ayrıntılarıyla tartışılmaktadır. Vatandaşların ikamet ettikleri bölgelerdeki yerel yönetim birimlerinin yani belediyelerin halka karşı açık ve mali saydamlık, hesap verme sorumluluğu içinde hareket etmeleri bu sistemin önemli bir yapı taşıdır. Alışıl gelmiş pasif yurttaş profilinden katılımcılık ögesiyle beslenmiş aktif yurttaşlığa geçiş süreci, vatandaşların yaşadıkları kenti daha çok sahiplenmelerine ve kamu kaynaklarının daha efektif kullanılmasına yol açmaktadır.

Katılımcı bütçe uygulamasının gerçek anlamda hayata geçirilmesinde siyasi iradenin de çok büyük katkısı vardır. Çünkü bu uygulama vatandaşların politik sürece katılımının desteklenmesini ve bir paydaş olarak tanınmasını gerektirmektedir. Uygulamada bu zorlu sürecin nasıl işleyeceğini belirleyen birtakım unsurlar da mevcuttur. Bunların başında katılım, şeffaflık, eşitlik, tolerans, verimlilik ve etkinlik, öz kaynak, rekabet ve kararların alınma sürecinde vatandaşların birbirlerine saygılı olması gelir. Kamusal kaynakların ortak yönetiminde dört temel faktörün varlığı da yadsınamaz. Bunlar;

1. Yerel siyasi iradenin desteği ve istekliliği,
2. Vatandaşların politik sürece katılım konusundaki istekliliği,
3. Yasama organlarının müdahalelerini katılımcı bütçeden ayıran destekleyici politik çerçeve,
4. Vatandaşların ortak kararlarla belirlediği projelerin mali kaynaklarının varlığı olarak sıralanabilir (Wampler, 2007:24).

Katılımcı bütçe uygulaması ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Katılımcılığın dinamikleri, boyutu ve işletiliş mekanizması farklı örneklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin İngiltere'nin Salford kenti meclisinde varsayımsal bir katılımcı bütçe matrisi hazırlanmış ve kentin mevcut öncelikleri ve temasının belirlenmesi, bu önceliklerin bütçesel süreçle mali uyumunun sağlanması, çeşitli fırsatlar ile zorluklarının birlikte alınması gibi öncelikler doğrultusunda yedi aşamalı bir katılımcı bütçe matrisi oluşturulmaya çalışılmıştır:

1. Yatırım için kullanılacak finansmanın belirlenmesi,

2.Kentin ve/veya semtin önceliklerinin belirlenmesi ve yerel fikirlerin geliştirilmesi,

3.Kent genelindeki öncelikleri göz önünde bulundurarak belediyenin önceliklerinin belirlenmesi,

4.Nüfusun düzenlenmesi (planlanması),

5.İhtiyaç düzeyleri ile ilgili ayarlamaların yapılması,

6.Bütçe matrisinin oluşturulması,

7.Önceliklendirilen projelere kaynakların tahsisi sürecinin gerçekleştirilmesidir.

Katılımcı bütçe uygulamasının temelinde vatandaşların oluşturdukları komisyonlar yer almaktadır. Bu komisyonlar farklı ülkelerde isimleri değişebilmekle birlikte Brezilya'nın Porto Alegre örneğinde uygulandığı şekliyle İlçe Komisyonları, Tematik (Konusal) Komisyonlar, Belediyenin Teknik Yardım Bürosu şeklinde örgütlenmiştir.

İlçe Komisyonları: Sorunları ilçe ölçeğinde tespit edip, tartışmaya açan bir işlevi vardır. Her ilçede bir adet olarak yapılanmıştır. Toplam 16 komisyon mevcuttur. Temel 12 belediye hizmet konusu arasından 4 tanesini seçerek bu konularla ilgili projelerin geliştirilmesine ve desteklenmesine yardımcı olur. Bu temel konular arasında eğitim, sağlık, sosyal yardım, kentsel düzenleme, yol, konut, temizlik, ulaşım ve trafik, iktisadi kalkınma, spor, kültür ve boş zamanları değerlendirme konuları yer almaktadır.

Tematik (Konusal) Komisyonlar: Toplamda 5 adet olan Tematik Komisyonlar daha makro düzeyli çalışmalar yapar ve tüm kenti ilgilendiren sorunları ele alır. Kent ölçeğinde ulaşım, trafik, sağlık, sosyal yardım, eğitim-kültür, iktisadi kalkınma ve yerel vergiler, kentin örgütlenmesi ve kentsel gelişim konusunda halkın üyesi bulunduğu komisyonlarda projeler geliştirilir ve mevcut projeler bütçeleri ile birlikte değerlendirilir.

Belediye Teknik Yardım Bürosu: Belediyenin bir sonraki yıl ile ilgili tüm gelir ve gider tahminlerinin yapıldığı bürodur. Diğer komisyonlara belediye ile ilgili her türlü bilgilendirme ve teknik yardımın yapılması buradan sağlanır.

Katılımcı Bütçe Konseyi: Komisyonlarca oluşturulan fikirleri bütçe taslağı haline getirir.

Belediye Planlama Kabinesi: Bütçe önerisinin yazımını gerçekleştiren bu birim katılımcı bütçenin hazırlanmasında çok önemli ve etkin bir role sahiptir.

Katılımcı bütçe süreci çeşitli evre ve aşamalardan oluşur. Bunlar (Yıldırım, 2004):

Birinci Evre: Önceki yılın bütçe uygulamaları ve devam eden yatırımlar hakkında belediye görevlilerinin halka bilgi verdiği, halkın da bu konularla ilgili görüşlerini paylaştığı ve eleştirilerde bulunduğu evredir. Mart ayından haziran ayına kadar devam eden bu evre bir sonraki yılın bütçe çalışmaları ile ilgili de başlangıç evresi olarak kabul edilir.

Ara Evre: Gelecek yılın bütçesinde yer alması istenen konuların hazırlığı ve tartışması yapılır. Delegeler Forumuna gidecek delegelerin seçimi de bu aşamada yapılır. Delegeler Forumu, İlçe Komisyonlarını oluşturur. Semt toplantılarında hareketlilik yüksektir, çünkü toplantılarda bulunanların sayısı semtten bölgeye gidecek delege sayısını belirler. Nihai oylama bölgede yapıldığı için semtten ne kadar çok delege bölge toplantısına giderse semtin önerdiği projelerin kabul edilme olasılığı da o kadar artar. Bu ise toplantılara katılımı özendirir.

İkinci Evre: 12 öncelik arasından 4 tanesi seçilir. Gelecek yıl yürütülecek projeler saptanır. Ayrıca Katılımcı Bütçe Konseyine 46 danışman seçilir. Bunların 2'si hükümet, 32'si ilçe komisyonları, 10'u tematik komisyonlar, 1'i belediye sendikası ve 1'i sivil toplum temsilcisidir. Görevi; yürütme ile devamlı iletişim halinde bütçe ve yatırım planlarının tartışma sürecini koordine ve bütçe uygulamasını kontrol etmektir. Bu aşamada, organize gruplar kendi bölgelerine ayrılan kaynakları artırmak için yarışır. Proje yerleri ziyaret edilerek ihtiyaçlar yerinde belirlenebilir. Böylesi ziyaretlere "önceliklendirme ziyaretleri" denmektedir. Projelerin yürütülmesi yıllara sarkabilir, o nedenle zaman zaman "gözden geçirme toplantıları" düzenlenebilir. Bazı belediyelerde bölgesel komiteler ve semt komiteleri kurularak işlerin yürütülmesi denetlenir.

Katılımcı Bütçe Tasarısının Hazırlanması ve Belediye Meclisine Sunulması

Komisyonlarca oluşturulan fikirleri bütçe taslağı haline getiren Katılımcı Bütçe Komisyonu bu taslağı Belediye Planlama Kabinesine iletir ve Belediye Planlama Kabinesi, bütçe önerisinin yazımını gerçekleştirir ve belediye başkanına iletir. Belediye Başkanı, Katılımcı Bütçe Taslağını en geç 30 Eylül'e kadar Belediye Meclisine sunar. Belediye Meclisi 1 Ekim-30 Kasım arasında tartışır ve oylar. Aralık ayında da gelecek yılın yatırım planı hazırlanır.

4. Türkiye’de Katılımcı Bütçeleme

Katılımcı bütçeleme yaklaşımının dünya ölçeğinde uygulama örnekleri ve sonuçları açısından son derece ses getirdiği bir dönemde ülkemizde de ilgi görmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda gerek yurt içinde Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM) ve İçişleri Bakanlığı ile çeşitli belediyeler gerekse yurt dışında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Avrupa Birliğinin dahil olduğu projeler yürütülmektedir. Bu projelerin en önemlisi “Türkiye’de Yerel Yönetim Reformu Uygulamasının Devamına Destek Projesi” kapsamında 2009 yılında imzalanan katkı anlaşmasıdır ve bu anlaşmayla “Türkiye’de etkin, saydam, katılımcı ve kapsayıcı bir yerel yönetimin” hedeflendiği resmi olarak deklare edilmiştir.

Proje beş bileşenden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla;

1. Yerel Yönetimlerde Kapasite Geliştirme,
 2. Yerel Yönetim Birliklerinde Kapasite Geliştirme,
 3. Yerel Katılım Mekanizmalarının Güçlendirilmesi,
 4. Belediye Koordinasyonunun ve İşbirliğinin İyileştirilmesi ve
 5. İçişleri Bakanlığının Kapasitesinin Arttırılması
- olarak sıralanmaktadır.

Ülkemizde katılımcı bütçelemeye yönelik önemli bir proje de Belediye Ortaklık Ağları Projesi (TUSENET Projesi)’dir. Projenin paydaşları; Ankara Altındağ Belediyesi, İsveç’in Umea, Bursa’nın Nilüfer, Osmangazi, Yıldırım Belediyeleri ile Eskişehir’in Tepebaşı Belediyesidir. Bu kapsamda, katılımcı bütçe alanında Avrupa’daki iyi uygulamaları paylaşmak amacıyla 5 Türk ve 1 AB ülkesi belediye ile birlikte ortaklık yapılarak Avrupa Birliğine Katılımcı Bütçeleme Sistemi İşbirliği Projesi gönderilmiştir. Katılımcı bütçeleme uygulaması ile kamunun öğrenmesinin ve aktif yurttaşlığın teşviki, sosyal adalet ve yönetsel reformun önünün açılması ve ayrıca AB ve Türkiye belediyeleri arasında oluşturulacak iyi iletişim ortamı ile Türk belediyelerinin Türkiye’nin AB giriş sürecine destek sağlayarak farklı kanallardan

lobi çalışmalarının gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Proje sonunda 5 belediyede Katılımcı Bütçeleme Planı oluşturulması, belediye gelirlerinin 2009 yılında yüzde 10 artırılması, cinsiyet eşitliği, yerel yönetim modelleri, belediyelerin halkla iletişim stratejileri, yerel yönetimlerde şeffaflık ve katılımcılık konularında farkındalık artışı da amaçlanmıştır (Özen ve Yontar 2009:156).

Katılımcılık kavramının ve kültürünün ülkemizde etkin bir şekilde işletilmesi amacıyla “Yerel Düzeyde Katılımcı Stratejik Yönetişim Projesi” adına bir proje 2011-2013 dönemini kapsayacak şekilde yürütülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, ülkemizde yerel düzeyde katılımcı stratejik yönetimi geliştirmek ve yerel yönetim reformunun kapsamını genişletmek amacıyla 26 pilot yerel yönetim biriminde, katılımcılığı, şeffaflığı ve hesap verilebilirliği sağlamak için yerel yönetimlerle ilgili yeni mevzuatın uygulanmasına destek verilmesi kararlaştırılmıştır (MİGM, 2012). Bu Proje ile;

- Yerel yönetimlerde stratejik planlama kapasitesinin geliştirilmesi,
- Kent konseylerinin verim ve etkinliğinin artırılması,
- Katılımcı karar alma kültürünün yerel düzeyde geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Proje faaliyetleri kapsamında belirlenen pilot iller şunlardır: Ankara, Adana, Antalya, Balıkesir, Bursa, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Hatay, Isparta, İstanbul, Kahramanmaraş, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Sakarya, Samsun, Siirt Trabzon, Şanlıurfa (www.migm.gov.tr).

Ülkemizde son yıllarda yoğun biçimde kamu reformu yapılması kapsamında yerel yönetimlerde de reform niteliğinde yasal düzenlemelere gidilmiştir. Bilindiği gibi TBMM’ce ilk reform kapsamında kabul edilen yasalar 5215 sayılı Belediye Kanunu ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunudur. TBMM’nin kabul ettiği bu Kanunlardan 5215 sayılı Belediye Kanunu Cumhurbaşkanlığınca geri gönderilmiş, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ise onaylanmıştır. TBMM, geri gönderilen 5215 yerine 5272 sayılı Belediye Kanununu kabul etmiş ve bu Kanun da Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Bunun üzerine 5393 sayılı Belediye Kanunu TBMM tarafından kabul edilmiş ve Cumhurbaşkanının onayı sonrasında 03/07/2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece, 1930 yılından bu yana yürürlükte olan 1580 sayılı Belediye Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

5393 sayılı Belediye Kanunu ile katılımcılığı ve yerel demokrasiyi güçlendirici bazı adımlar atılmıştır. Bu adımların başında hemşehrilik tanımının değişmesi, kent konseylerinin oluşturulması ve işlevsellik kazandırılması, belediye hizmetlerine gönüllü katılımın sağlanması, belediye üzerindeki idari vesayet uygulamasının kaldırılması ve denetim komisyonlarının kurulması gibi uygulamalar sayılabilir (www.yerelsiyaset.com).

5393 sayılı Kanunun 13. maddesinin işaret ettiği üzere “Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediyenin karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda, üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşlarının ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır.” ifadesi yer almaktadır (5393 sayılı Kanun

metni). Bu ifadelerle hemşehrilerin hak ve yükümlülüklerinin kapsamı ve niteliği genişletilerek hemşehriliğe daha aktif ve katılımcı bir özerklik kazandırılmaktadır.

5393 sayılı Kanun ile kent konseylerinin oluşturulması katılımcılık ve yerel demokrasinin güçlendirilmesi adına bir başka önemli adım olarak kabul edilebilir. Katılıma ilişkin getirilen başka bir yenilik de belediyenin desteği ile toplanacak kent konseyleridir. Kent konseylerinden yeni Kanunun 76. maddesinde bahsedilmektedir. Kent konseyleri; seçilmiş yerel yönetim organlarının çalışmalarına halk katılımını ve denetimini sağlamak için en alt düzeydeki yerel yönetim biriminden yukarıya doğru örgütlenerek demokratik kitle örgütleri temsilcileri ve uzmanların da katılımıyla oluşturulan meclislerdir. Burası herkesin görüşünü açıklama olanağı bulunduğu bir platform olacaktır. Konsey kararlarının belediye meclisinin ilk toplantısında değerlendirileceğinin öngörülmesi belediye yönetimine katılmanın başka bir boyutunu oluşturacaktır (www.yerelsiyaset.com).

Kent konseyinde alınan kararların ve belirtilen fikirlerin doğrudan yaptırım gücü, belediye meclisi kararlarını etkileme yetkisi yoktur. Ancak bu durum, kent konseyi kararlarının tamamen etkisiz olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü kent konseyinde ortaya çıkan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilecektir. Belediyelerin temel karar organları meclislerdir. Meclis üyeleri seçimle başa geldikleri için kent konseylerinin bağlayıcı bir karar alabilmeleri, belediye meclisinin yerini almaları anlamına gelir ki bu da demokratik bir işleyiş değildir. Bir yandan seçimle başa gelen belediye meclisi diğer yandan halkın doğrudan seçimi dışında bir araya gelen kent konseyi bulunmaktadır. Dolayısıyla kent konseylerinin görüşlerinin belediye meclisi tarafından değerlendirilmeye tabi tutulması demokrasinin bir gereğidir. Bu durumda kent meclisleri, kent yönetimi üzerinde bir baskı unsuru olarak kamuoyu görevi üstlenecektir. Kent konseyleri ile ilgili olarak bazı düzenlemeler yapılmalıdır. Kent konseylerinde katılım gösteren meslek kuruluşları, sendika temsilcileri, üniversite temsilcileri, sivil toplum kuruluş temsilcileri gibi özel ve tüzel kişiler zaten bir şekilde örgütlenip, sesini duyurabilen gruplardır. Bunların yanında daha zor örgütlenen veya örgütlenemeyen, sesini duyuramayan toplumun zayıf kesimini oluşturan çocuklar, yaşlılar, özürllüler, kadınlar ve benzeri grupların da katılımını sağlayacak bir yapılanma oluşturulmalıdır (www.yerelsiyaset.com).

Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması bağlamında 5393 sayılı Belediye Yasasının 21. maddesinde “Gündem” başlığı altında getirilen “belediye meclis gündeminin, belediye başkanı tarafından belirlenmesi ve meclis üyelerine en az üç gün önceden bildirilmesi ve halka da çeşitli yollarla duyurulması” hükmü ile meclis üyelerinin ve halkın görüşmelere hazırlıklı olarak katılmalarına imkân verilmektedir. Ayrıca, belediye meclis üyelerinin de gündemin belirlenmesi konusunda söz sahibi olmaları sağlanarak katılımcı bir yöntem öngörülmekte ve başkan dışındaki üyelere de halkın dilek ve şikayetlerini meclis gündemine getirme imkânı tanınmaktadır. Belediye mevzuatımıza yeni giren düzenleme neticesinde yerel hizmetlere halkın katılımını sağlama adına ihtisas komisyonlarının oluşumunda uzman kişilerin ve sivil toplum örgütlerinin katılımının yolları açılmıştır. Stratejik plan hazırlanması sürecinde; varsa üniversiteler, meslek odaları, ilgili sivil toplum kuruluşlarının görüşlerinin alınmasına yer verilerek yerel katılıma ilişkin önemli bir yenilik getirilmiştir (Urhan, 2008:94).

5393 sayılı Belediye Kanunu belediye yönetiminin, kentin sosyal sermayesi-insan kaynağından yararlanabilmesi için Kent Konseyi hakkında şu düzenlemeyi içermektedir: Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır. Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar. Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir (madde 76) (Urhan, 2008:94).

Ülkemizin 5393 sayılı Belediye Yasası; yerel halk oylaması, belediye başkanının vatandaşların talebi üzerine görevinin son bulması gibi doğrudan demokrasi araçlarına yer vermemektedir. Yerel yönetim yasalarında, belediye ve büyükşehir belediyesi yasalarında katılımla ilgili getirilen tek temel düzenleme kent konseyleridir. Kent konseyinin kuruluş amaçları Belediye Kanununun 76. maddesinde “Kent Konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.” olarak yer alır.

Kent konseylerinin halkın kent yönetimine daha geniş tabanlı katılımını sağlayabilmesi için konseyin öncelikle değişik görüş ve düşüncelerin konuşulacağı bir demokrasi platformu olması gerekir. Kent konseylerinde kente ilişkin düşünceler rahatlıkla ortaya konulabilmeli ve konuşulabilmelidir. Kanun, kent konseylerine çok önemli görevler vermiş; belediyeler, özel idareler, üniversiteler, siyasi partiler, kamu kurumları, muhtarlıklar, vakıflar, dernekler, cemiyetler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları gibi çeşitli toplum kesimlerine dayanan en önemli kurumlar kent konseylerinin katılımcısı olarak sayılmıştır. Ülkemizdeki hemen hemen hiçbir oluşum bu denli geniş tabanlı bir yapıya sahip bulunmamaktadır. Bu nedenle kent konseylerinin ülkemizde her alanda halkın yönetime katılımının artırılması ve bu katılımın sürekli kılınması bakımından bir fırsata dönüştürülmesi gerekmektedir (Özdemir 2011:33).

5393 sayılı Kanunda kent konseyi tanımı verilmemiş, ayrıca kent konseyinin oluşturulması, çalışma yöntemleri ve etkinlikleri konusunda çalışma süreçlerinin nasıl olacağı, meclis ve başkanla ilişkiler boşlukta kalmıştır. Kent konseyinin çalışma usul ve esaslarının İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirleneceği vurgulanmıştır. Belediye Kanununda boşlukta bırakılan ve genel çerçevesi çizilen kent konseylerine ilişkin tanımlama ayrıca, kent konseyinin oluşturulması, çalışma yöntemleri ve etkinlikleri konusunda çalışma süreçlerinin nasıl olacağı, meclis ve başkanla ilişkilerin boyutu gibi hususlar İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 08/10/2006 tarih ve 26313 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kent Konseyi Yönetmeliği ile düzenlenmiştir (Özdemir, 2011:41).

Sonuç ve Değerlendirme

Bilindiği gibi kent toplumları olabildiğince heterojen topluluklardır. Bu heterojenite dinsel, ideolojik ve kültürel daha da önemlisi ekonomik boyutta kendisini gösterir. İnsanların kamusal anlamda merkezi ve yerel yönetimlerden beklentileri de bu farklılığa kolaylıkla dahil edilebilir. Bu denli yoğun bir farklılık ekseninde alınacak kararlarda çoğunluk egemenliğinin çoğunluk diktatoryasına dönüşmemesi için de farklı ya da azınlıkta olanlarında kararları etkileyebilme, en azından seslerini duyurabilme olanaklarının tanınması gerekir (Erten 1999:192). Katılımcılık anlayışı herkesin kendi dünyasını kurup diğerlerinden kopmasını değil, onlarla etkileşim içinde olmasını gerektirir.

Demokrasinin tam anlamıyla sağlanabilmesi yerel yönetim kanallarının toplum yararına işlevselleştirilmesi ile mümkündür. Yerel yönetimler lokal olarak toplumların kendileri ile ilgili konularda, kendileri için karar alan bir örgütlenme biçimidir. Vatandaşlar demokratik ilkelere ve davranışlara alışkanlığı yerel yönetimlerde kazanırlar. Katılımcılık anlayışının özellikle yerel yönetimlerde uygulanabilmesi çok kolay olmamakla birlikte bu durum başarılı örneklerin var olduğu gerçeğini de değiştirmez. Başta Brezilya'nın Porto Alegre örneği katılımcı bütçe anlayışının en önemli örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Katılımcı bütçe sürecini başarılı kılacak etmenlerin başında elbette ki katılımın niteliği ve niceliği, vatandaş tercihlerinin uygulanacak hizmetlere ne ölçüde yansıtıldığı ve bu sürecin nasıl işletileceği gelir. Katılımcı bütçe sürecinde kullanılan temel teknik olan “önceliklendirme”, farklı alternatifler arasında tercihlerin yapılmasına dayanmaktadır. Bu alternatiflerin nasıl ve kimler tarafından belirlendiği, sürecin kalitesini ve sonuçlarını doğrudan etkilemektedir. Alternatiflerin sınırlı olması halkın gerçek önceliklerine yanıt verilememesi riskini taşır. Alternatiflerin iyi tanımlanmaması ise halkın tercihlerinin istendiği gibi yorumlanmayıp, suiistimal edilmesine yol açabilir. Önceliklendirme çalışmasında kullanılacak seçenekler (yatırım alanları) üzerinde “katılımcı bir ortamda” uzlaşma sağlanmalıdır (Wampler, 2000:15).

Çağımızın özellikle bilgi toplumu ve küreselleşme kavramlarıyla özdeşleştiği bir tarihsel süreçte, toplumların yönetim anlayışında da bir değişimin meydana gelmemesi söz konusu olamaz. Kamu yönetimindeki büyük dönüşüm özellikle 1980'lerden sonra katılım, açıklık, hesap verilebilirlik, yönetişim, etkinlik, verimlilik, tutumluluk gibi kavramların ve yeni yönetim modellerinin uygulanabilirliği etrafında tartışılmaya devam etmektedir.

Yaşadığımız çağda demokrasinin hayata geçirilebileceği en uygun yapılar merkezi yönetime dayalı yapılardan ziyade yerel yönetim yapıları olarak kabul edilmektedir. Ancak bu durumun pratiğe dökülebilmesi yerel yönetimlerin etkili ve verimli hizmet üreten birer yönetim kurumuna dönüştürülmesi ile mümkün olabilir. Bunun için yerel yönetimlerin kendi içinde demokratik değerlere dayalı bir yapıya oturtulması son derece önem taşır. Bu yapıdaki yerel yönetimlerin hem yerel düzeydeki hizmetleri en etkili ve verimli şekilde yerine getirecekleri ve hem de ulusal düzeyde demokrasiye ciddi katkılar sağlayacakları açıktır.

Kaynakça

- Altuğ, F. (1999), Kamu Bütçesi, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Bozgeyik, Y. (2004), “1990 Sonrası Türkiye’de Uygulanan Bütçe Politikaları”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Cabannes, Y. (2004), “Participatory Budgeting: A Significant Contribution to Participatory Democracy”, *Environment&Urbanization*, Vol:16, April.
- Cabannes, Y. (2012), “TOKİ Modeli Neden Çökecek?”, *Radikal Hayat* (Gazete Makalesi), <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=943591&CategoryID=41> (Erişim Tarihi: 25/08/2012)
- CPI (2005), “Bringing Budgets Alive: Participatory Budgeting in Practice”, <http://www.participatorybudgeting.org.uk/documents/Bringing-20budgets-20alive.pdf> (Erişim Tarihi: 28/08/2012)
- Çetinkaya, O. (2010), Şeffaflık ve Mali Saydamlık Örnekleri, www.yerelsosyalbutce.org/dl/seffaflikvemalisaydamlikorneklere.pps (Erişim Tarihi: 25/08/2012)
- Demirkaya, D. (2010), “Yerel Yönetimlerde Katılımcı Bütçeleme: Türkiye Modeli”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi SBE, Ankara.
- DPT (2007), “Dokuzuncu Kalkınma Planı: Kamuda İyi Yönetişim, Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, DPT, Ankara.
- Emil, F. (2007), “Katılımcı Bütçe ve Katılım Mekanizmaları”, *Yerel Yönetim Reformuna Destek Projesi*, Çanakkale, 16 Haziran.
- Erten, M. (1999), *Nasıl Bir Yerel Yönetim?*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, Birinci Basım, İstanbul.
- Güneş, G. (2000b), “Hukuksal Teknik Açısından Bütçede ‘Önceden İzin İlkesi’nin Vergi Gelirleri Yönüyle İşlevini Kısmen Yitirmesinin Bütçe Hakkı Açısından İrdelenmesi”, *Anayasal Mali Düzen*, XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu, 14-16 Mayıs 1998, İstanbul, 179.
- Goldfrank, B. (2006), “Lessons from Latin American Experience in Participatory Budgeting”, <http://www.internationalbudget.org/themes/PB/LatinAmerica.pdf> (Erişim Tarihi: 07/06/2012)
- Heywood, A. (2002), *Siyaset, Çeviren: Ö.B.Berat*, Adres Yayınları, Ankara.
- IMF (1997), “Good Governance, the IMF’s Role”, International Monetary Fund Publication Services, Washington, DC, USA.
- IMF (2007), “Manual of Fiscal Transparency”, Fiscal Affairs Department, International Monetary Fund, Washington, DC.
- Karakuş, G. (2010), 5018 sayılı Kanun ile Yönetişim İlke ve Esasları Çerçevesinde Kamu Hizmetlerinin Sunumu, Mesleki Yeterlilik Tezi, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara 2010.
- Kösekahya, G. (2003), “Katılımcılık ve İyi Yönetişim”, *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Maliye Bakanlığı, AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara, www.deu.edu.tr/userweb/hilmi.coban/odevler/.../katilimcilik.pdf (Erişim Tarihi: 17/05/2012)
- Lerner, J. (2012), “PBNYC expands to 8 Districts and \$10 million”, <http://www.participatorybudgeting.org/> (Erişim Tarihi: 15/07/2012)

- MİGM (2012), <http://www.migm.gov.tr/UygulananProjeler.aspx> (Erişim Tarihi: 12/08/2012)
- Mutluer, K., Öner, E. ve Kesik, A. (2007), *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Ekim.
- OECD (2001), *Engaging Citizens in Policy-Making: Information, Consultation and Public Participation, Learning Citizenship by Practising Democracy*, <http://www.oecd.org/governance/publicsectorinnovationande-government/2384040.pdf>
- Özdemir, A.T. (2011), “Mahalli İdarelerde Halk Katılımı Bağlamında Kent Konseyleri”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:83, Ankara.
- Özen, A. ve Yontar, İ.G. (2009), “Katılımcı Demokrasi Anlayışında Bütçeleme: Katılımcı Bütçeleme”, *Maliye Dergisi*, Sayı:156, Ocak-Haziran 2009.
- Schugurensky, D. (2010), *Citizenship Learning for and Through Participatory Democracy*, Cambridge Scholars Publishing, <http://www.c-s-p.org/flyers/978-1-4438-1722-6-sample.pdf> (Erişim Tarihi: 19/07/2012)
- Tekeli, İ. (2004), “Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları”, 15. Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu.
- TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) (2007), *İyi Yönetişim için Örnek Bir Model: Katılımcı Bütçeleme Yönetişim Etüdleri Programı*, Mart 2007 tepav.org.tr
- TESEV (2008), “İyi Yönetişimin El Kitabı”, http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/afd9b3bc-2a8e-47dd-8839-42443d509c9/Iyi%20Yonetisim-Kaliteli%20Yasam_01/06/2008.pdf (Erişim Tarihi: 12/08/2012)
- UN-Habitat (2004), “72 Frequently Asked Questions About Participatory Budgeting”, *Urban Governance Toolkit Series*, Un-Habitat, www.unhabitat.org/documents/faqPP.pdf
- Urhan, V.F. (2008), “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:70, Ankara.
- Wampler, B. (2000), “A Guide to Participatory Budgeting”, <http://www.internationalbudget.org/resources/library/GPB.pdf>
- Wampler, B. (2007), “The Difusion of Brazil’s Participatoy Budgeting: Should ‘Best Practices’ be Promoted?”, <http://www.internationalbudget.org/themes/PB/AdoptingParticipatoryDemocracy.pdf>
- Woods, N. (2000), “The Challenge of Good Governance for the IMF and the World Bank Themselves”, *World Development*, 28(5), 823-841.
- Yıldırım, S. (1993), *Yerel Yönetim ve Demokrasi*, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (BTKİP) Yayını, Ankara.
- Yıldırım, M. (2004), “Belediyecilikte Katılımcı Bütçe Uygulaması”, http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1102197871&year=2004&month=12&day=05 (Erişim Tarihi: 12/08/2012)
- <http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=1137> (Erişim Tarihi: 12/08/2012)